

A makói hagyma útja Gömörbe és Gömörben

A palócok szervezett kutatása közben találkoztam a 77 éves Horváth Lajos bácsival, aki a Turóc-völgyi Lévárton született, s ma a csehszlovákiai Tornalján (Safarikovo) él. Mint gölönccseresalád tagja, cserépedényeivel bejárta valaha Karcagtól felfelé hazánk városait és falvait. Amikor megtudta, hogy makói vagyok, így mesélte el a makói hagyma útját Gömörbe és Gömörben:

– A század elején a Turóc patak völgyében levő magyar falvakban az a népi szólásmondás járta, ha valaki megkérdezte, hogy messze van-e ide valamely hely . . . ?

– „Bizony, annyira még az mint Makó Jeruzsálemhez.”

Gömör, Szepes, Liptó vármegyékhez is messze volt Makó, és mégis eljutott a makói hagyma mind a három vármegye minden falujába.

A Turóc völgyében, Gömör megyében van egy falu, melynek a neve Kövi (Kameňany). Ebben a faluban szlovák ajkú nép lakott, de anyanyelvén kívül magyarul és németül is tudott beszélni. Evangélikus vallásúak voltak. Déli szomszédja, Deresk már magyar nyelvű, s római katolikus vallású volt. A két falut nagy erdő választotta el egymástól, *Kövi sűrűnek* hívták. Kövi mint nemes község, a nyelve és vallása miatt Dereskel rokon viszonyban nem volt. Köviből nem hoztak lányt férjhez Dereskebe, Dereskből sem Kövibe.

A régiek elbeszélése után mondván, a köviek úgy jutottak el Makóra, mint Kolombusz Amerikába. Köviből indulva – faedényekkel – bejárták az Alföld városait-falvait. Még a 18. század második felében – így tudja az emlékezet – eljutott egy faedényáros Makóra. Ott a vásáron – zsákban – hagymát árult egy makói gazda. A kövi faedényáros megvett a hagymából egypár zsákkal, s hazavitte. Amikor hazaért a hagymával a faluba, elkezdte árulni. Nagyon jó áron adta el a makói vöröshagymát és a fehér fokhagymát. Ahogy a portéka elkelt, elment és hozott egy egész szekérral. Mivel ez is hamar elfogyott, ezt követően már 2 szekérral mentek Köviből a Jánok és Filipek Makóra hagymáért.

Így kezdődött a makói hagymával való kereskedés. A lovakat Hortobágyról még csikó korukban vitték el. Ezekkel a jókötésű, edzett lovakkal azután lejártak Makóra hagymáért. Hat-nyolc kocsi ment együtt. Az útjuk Putnok, Miskolc, Mezőkövesd, Szolnok felé vezetett, s egy hétig tartott Köviből Makóra, illetve vissza.

Könnyű, fatengelyes szekerükbe négy ló volt fogva. Pontosabban szólva – Makóra jövet – 2 ló húzta a szekeret, kettő pedig a saroglyához kötve poroszkált a poros úton. Makón aztán megpakolták a szekereket vörös- és fokhagymával. Visszafelé bizony szükség lett mind a négy igavonóra. A derékban ott szaglott az illatos hagyma vegyesen. A szekerek oldala és feneké – belülről – fűzfavesszőből font kassal volt ellátva. Ezek voltak azok a bizonyos körülményes szekerek. Könnyű és jó volt ebben szállítani az ömlesztett hagymát.

A kocsik egymást segítve jöttek a hosszú úton. Nyolc-tíz férfi volt egy csapatban. Amikor az út és az idő is jó volt, ezt a nagy utat már augusztusban kezdték járni. Amikor hazaértek a hagymával, átválogatták. A hagymát, ha megmaradt a szára, befonták kisebb-nagyobb koszorúcskákba. Amelyikről a szára leszakadt, azt mérve adták el.

Később, amikor már a vasutat megépítették, Tornaljára vagonban hozták el a makói hagymát. A vagonból zsákokba szedték, s az állomásról Kövibe szekereken vitték tovább. Ekkor már 15–20 család foglalkozott „hagymakereskedéssel”.

A XIX. század elején Tarnalja és Kövi között kezdték építeni a kőkamrákat – nagy terméskövekből – bolthajtásosra. Nem hegyoldalba építették, s nem pincék voltak ezek, hanem 6 x 4 méteres, egyenes talajon épület épületek, amelyeket vasajtókkal zártak, s cserépszindellyel fedtek be. Ezeket a kőkamrákat eredetileg nem is a hagyma, hanem a szalonna tárolására építették. Ezekben ugyanis a hagyma, de főként a fokhagyma, kemény teleken óhatatlanul megfagyott volna. Mivel a szalonna már szeptemberre elfogyott, a hagymakereskedés elterjedése után hagymát is raktároztak bennük. A vörös- és fokhagymát karácsonyra – a nagyobb arányú disznóvágások idejére – eladták, s ezután már a nyírségi tírpkóktól vásárolt szalonnával aggatták teli. A kőkamrák falába az építetők hatalmas vaskampókat építettek be. Ezeket lógtak a disznóról – egészben – lefejtett hatalmas szalonnák.

A köviek, a kövi asszonyok után – szeptembertől karácsonyig – Szepes, Liptó és Sáros megyékben árulták a kemény húsú, rugalmas, illatos makói hagymát. Eljártak Jászótlól Szomolnokig, Krompagtól Iglóig, Késmárktól Lublóig, Lőcsétől Sővárig. A városokban úgy voltak a hetivásárok, hogy a hét minden napján más-más városban tartották. Így mindenhová eljutott a híres, s egyre híresedő makói hagyma, mely jól bírta a szállítást, jó íze, szaga és aromája volt. Olyan birkapaprikás főtt azzal, hogy mindenki megnyalhatta utána a budlit. Amikor a hagyma elfogyott, akkor a saját kertjeikben termelt almával s a tírpkóktól vásárolt szalonnával álltak a kövi asszonyok az iparvárosok piacain.

Az első világháború után már nem jött többé Gömörbe a makói hagyma.

Rácz Sándor